

בין מזרח ומערב

שיחה על אמנות, שירה ויצירה

משתתפים: המשורר דודו פלמה והמשוררת אביבית חזק

מנחה: ענת איתן

המפגש נערך לרגל הצגת התערוכה: לשם ייחוד צפון דרום - 12.12.2015

אוצר: חיים מאור

מוזיאון בית אורי ורמי נחשתן, אשדות יעקב מאוחד

על אף שאביבית מקפידה לציין שיש בה צורך לחבר ולגשר ולא להתריס, המציאות שעולה מבין השורות מעידה על הקושי הרב, על הקיפוח, על אובדן תרבות של דור ההורים שהגיעו בעליה של שנות ה-50.

אורינטאלית יפה / אביב

הייתי הכל
חוץ מלהיות זונה
הייתי מרוקאית ספין
הייתי טעונת טפוח
הייתי טעונת קפוח
הייתי ילדת השכונה
הייתי אפליה מתקנת
הייתי מתבשרת פי
הייתי מתבוללת
הייתי בוגדת
בהורי שבאו מארץ
אורינטאלית יפה
עכשו אני
חושפת מלים

עסרב. אביבית חזק

מפגשי שירה, מזה זמן, הם תופעה נפוצה. משוררים מתכנסים יחד וקוראים משיריהם לקהל שומעים מגוון. המפגשים נערכים על פי רוב על רקע של מכנה משותף בין הכותבים. מאיץ רב משמעות לחיבורים האלה מהוות הרשתות החברתיות. רבים טוענים כנגד האינטרנט כגורם להורדת הרמה התרבותית ולשימוש בשפה רזה והנה כאן תופעה הפוכה. הרשת מאפשרת מפגש וחיבור בין כותבים, במות וירטואליות מאפשרות מקום להתבטאות וכול העם "אומרים שירה".

בזמן האחרון רב העיסוק בקבוצת משוררים הקרויה "ערס פואטיקה". ה"ערס" בעין מלשון "ערסים" ולא "ארס" באלף שפירושו עיסוק במהות ובדרך הכתיבה של השירה. הערס-פואטים משוררים בני עדות המזרח שיוצאים כנגד הקיפוח של דור ההורים שנמשך ומשפיע גם על דור הבנים, בשל ההתנשאות והשליטה של האליטה האשכנזית בכל תחומי החיים ולא רק בתחום התרבות.

התערוכה שמתקיימת עכשיו כאן במוזיאון וקרויה "מפגש צפון - דרום" מעמידה זה בצד זה אמן אשכנזי כביכול, מול אמן ממוצא מזרחי. בעקבות מפגש זה יזמה רותי שדמון מפגש שירה מקביל: דודו פלמה הצייר והמשורר שאמור ליצג את צד האחד אל מול אביבית חזק ממולו.

אביבית חזק התארכה כאן במוזיאון לרגל מפגש שירה עם חיליק, יחיאל חזק המשורר בן אפיקים ובין זוגה לחיים.

למדה בסמינר "אוהלו" בעמה"י, עבדה כ-34 שנים בחינוך ובחינוך המיוחד, בשנים האחרונות עבדה במרכז החינוכי בבית החולים לילדים בתל השומר כמדריכת מחשבים, משקמת באמצעות מחשב ובנתה סביבות עבודת ממוחשבות לילדים חולים.

במפגש היום היא מופיעה כמשוררת והיא במקביל גם יוצרת בציור ובפיסול, קו משיק לדודו פלמה.

בקדימון למפגש התפרסמו שני שירים: "דיכרון" של דוד פלמה ו"אורינטאלית יפה" של אביבית חזק.

רבים כאן ודאי זוכרים איך בשנותיה הראשונות של המדינה, עם העלייה המסיבית העלו על נס את הצורך במיזוג גלויות. הותיקים מול העולים הכתיבו כללים ואמות מידה תוך ניסיון לטשטש הבדלים, למזג, לאחד. במבט לאחור ברור לכול שנעשו טעויות. אלו מסקנות שבאות מתוך בחינת הדברים לאחור וכמובן שלצד הביקורת ישנו גם הזעם ועולה הצעקה.

תמונה חדה כואבת ומוחשית עולה מן השיר המתאר סיטואציה קשה שנחרטה בזכרון הילדה מול אביה.

זהו סוף הזיכרון

אָבִי עָלָה
בְּסֶעֱרָה הַפִּיִּתָה
עֵינָיו הִתְרוֹצְצוּ
בְּחוֹרֵיהֶן בְּשִׁתִּיקָה
נִכְנַס לְמִקְלַחַת
גָּלַח אֶת שְׂפָמוֹ
יָצָא וּמָרַר בְּבִכִּי
עַל אֲנָשֵׁי הַבְּטָחוֹן
שֶׁהוֹרוּ לוֹ לְרֵדָת
מִהָאוֹטוֹבּוֹס
וְדָרְשׁוּ מִמֶּנּוּ
לְהַזְדַּהוּת.

אָבִי הָיָה מְרוֹקְאִי
אָחָד
מֵעֵנְגֵי הָאָרֶץ
הֵם חֲשָׁדוּ בּוֹ
שֶׁהוּא עֵרְבִי
לְמְרוֹת
שֶׁהָיָה לוֹ
דָּם כָּחַל

הצורך כילדה להיטמע, הבושה בשל מוצא ההורים והרצון לשכוח ולהשכיח אותו, נתפסים היום בהבנה מאוחרת תרתי משמע. איבונה הפכה לאביבית והמוסיקה שממלאה את עולמה מעוגנת בתרבות האירופאית. לעיניה תלוי ציורו של מאטיס והשירה העברית הסובבת אותה היא של יחיאל חזק ונתן זך.

מודה באשמה מתוך אנתולוגיה זכויות יוצרות בהוצאת פיוטית. הוקרא ברדיו בקול ישראל בתוכנית רגע של שיר

הצהרה

אָנִי מוֹדָה
בְּאֲשֻׁמָּה
רְצַחְתִּי אֶת
הַיְלָדָה הַקְּטָנָה שְׁבִי
כְּדִי שְׂאוּכַל לְגְדוֹל לְלֹא
הַצְלָלִים שֶׁל הוֹרֵי
שְׁעָלוּ מִמְרוֹקוֹ
שְׁמַעְתִּי שְׂאָמְרוּ
לָהֶם לֹא פָעַם
אֲתָם לֹא שְׁוִים
אֲתָם אָבִק אָדָם
וְאֲנִי הָאֲמִנְתִּי
בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה
שֶׁזֶה נִכּוֹן וְהַתְּבַיִּשְׁתִּי
כָּל הַשָּׁנִים חֲלַמְתִּי
לְהַחֲלִיף אֶת
הוֹרֵי הַמְרוֹקְאִים
בְּהוֹרִים אֲשֶׁכְּנַזִּים

עֵכָשׁוּ אָנִי יוֹצֵאת
לְחַפֵּשׂ אֶת הַיְלָדָה
הָאֲהוּבָה שֶׁל
אֲמָא וְאָבִא שְׁלִי

אִיבּוֹנָה

אוֹי כְּבָר מְאָחָר
אָנִי מְקַשִּׁיבָה
לְקִנּוֹן שֶׁל פֶּאכְלָבֵל

העיסוק במוצא משני ומתגמד לנוכח המציאות האישית. בחזרה אל אמה, אביבית רושמת תמונה של מציאות חיים קשה.

חמש דקות מגן עדן

היית כל כך קרובה
חמש דקות מגן עדן
חזיתי בתחית מיתתך
עכשו אנו שבות לדרך
עם חותמת רפואית
המאשרת לנו ללכת
כל אחת לדרך
כל אחת למיטתה
כל אחת למיתתה
את פורעת השבונות
אינסופיים קדומים

אמי
אל מלא ריק
מרחמים
שר לך

אם וילד. אביבית חזק

חיים ומוות הם נושא שמעסיק כל אדם ואדם. משוררים מעלים אותו באופנים, בדרכים ובהיבטים שונים.

השירה מאפשרת לכותב חשיפה שלעתים הוא אינו מעז לומר אותה בדרכים אחרות. המלים הכתובות מאפשרות לומר ולגעת בנימים ובמצוקות אינטימיות. אביבית, כמו כל אחד בארץ הזאת עוברת טראומות אישיות מול ההתרחשויות, האירועים והמלחמות. היא מספרת על עצמה סיפור חיים כואב נוסף.

טרנספורמציה

אני
הברה שקלה
אלמנה
ללא טבעת
תוצרת מלחמת
יום הכפורים
איה לא הספקתי
לשבת שבועה
ידבק בי אישי
יחי/אל
שאחיו נהרג
באותה המלחמה
ומיד הפכתי
לגיסה שקלה
ועדן רחמי
רוטט לי מפחד
הפנות של
המלחמות
ואין רחום
ואין חנון
רק תחנון
ומי יעקב
אחרי אנג'לו
בסלם המלאכים?

אמן יוצר יש לו דרכים לומר שמייחדות אותו, אם בכתיבה, בציור, בפיסול או בכל דרך ביטוי אחרת.

בשיר "נשימה" אביבית מתארת תהליך יצירה, בניה שכמוהו כנשימה ובסופו הוא בית.

כתיבת שירה וכתיבה בכלל לבד מדריך ביטוי אישי, היא דרך פניה לקהל קוראים. ככלל יוצרים פונים על מנת ליצור דיאלוג בינם לאחרים. כולנו עדים לתופעה שמדי יום יוצאים לאור ספרים חדשים וקשה להדביק את הקצב ואפילו אין אפשרות לעקוב אחר השפע. יש צד חיובי לכך שרבים עוסקים בכתיבה, על אף שקשה להתעלם מהגרפומניה שנלווית לכך.

קיימים היום ביטאונים אינטרנטיים רבים שמשמשים במות סיפרותיות, שאינן מבטלות את הרצון להוציא לאור ספר. מי שמכיר יודע שזה עניין לא פשוט כלל ועיקר לעבור את התהליך כולו עד ההופעה של הספר הכתוב. ואז, חל תהליך שאביבית מכנה בשם: "ספרים רבותיי".

נשימה

יִדְעֵ אָדָם לְבָנוֹת
מְעַפֵּר יָמַיִם וְעֵצִים
וְאֶבְנִים וְקָנִים וּבְרָזָל
יִדְעֵ אָדָם לְכָתֹב
לְלַקֵּט אוֹתֵיזוֹת לְמַלִּים
וְלִהְפִיחַ בָּהֶן חַיִּים
נוֹתֵן נְשִׁימָה
בֵּין אוֹת לְאוֹת
נוֹתֵן נְשִׁימָה
בֵּין מְלָה לְמְלָה
נוֹתֵן נְשִׁימָה
בֵּין שׁוֹרֵה לְשׁוֹרֵה
עַד שְׁבוּנָה בֵּית
יִדְעֵ אָדָם זְמַן
רְאשִׁיתוֹ
וְאֵינוֹ יִדְעֵ זְמַן
אַחֲרֵיתוֹ

ספרים רבותיי

לְסַפְּרִים הָעֹבְרִיִּים
יֵשׁ רַק שְׂבָעָה יָמִים לְחַגֵּג
תִּרְאוּ אוֹתָם בְּדוּכָנִים שְׂבֻפְכָּרוֹת
בְּחֻנִּיּוֹת מְקֻשָּׁטִים אֶת פְּנֵי הָעִיר
כְּמָה נְעִים לְמִשְׁשׁ וּלְהָרִיחַ סֵפֶר
לְהִסְנִיף שׁוֹרוֹת וְרוֹחִים לְבָנִים
תִּמְהַ הַחֲגִיגָה וְעִכְשָׁו מָה ?
מִי שְׁלֹא נִמְכַר חוּזֵר לְאַפְלַת
הַמְחֻסָּנִים הַטְּחוּבִים שֶׁל הוֹצָאוֹת
הַסַּפְּרִים הֵם יִמְכְּרוּ עַל הַמְשָׁקֶל
כְּמוֹ עֲגֻבָּנִיּוֹת בְּשׁוּק הַהוֹמָה
בְּמִקְרָה הַטוֹב הַהוֹצָאָה
תִּתֵּן לְיוֹצְרִים הַזְדַּמְנוֹת
לְקִנּוֹת אֶת סַפְּרֵיהֶם
בְּחֻמְשָׁה שְׁקָלִים
לְפָנֵי שְׁגוֹרְסִים

רְבוֹתֵי
כָּאֵן לֹא שׁוֹרְפִים
סַפְּרִים

"אישה הכרח שיהיו לה כסף וחדר משלה" מלים אלה של וירג'יניה וולף הן מוטו לשיר "חדר משלך".
השפעות התרבות קרי, הספרים, הציורים, השירה, המוסיקה ועולם הרוח בכללותו שוקעים ונטמעים פנימה במהלך הזמן העובר.

חדר משלך / אביבית חזק

"אישה הכרח שיהיו לה כסף וחדר משלה" / וירג'יניה וולף

הַחֶדֶר מְשָׁלִי
הוא לא שְׁלִי
הוא שֶׁל הַסְּפָרִים
שֶׁנִּקְרְאוּ וְנִטְמָעוּ
בְּחֶבְלֵי הַזְּכָרוֹן
שֶׁנִּפְרָם עִם הַזְּמַן
הַחֶדֶר מְשָׁלִי
הוא לא שְׁלִי
הוא שֶׁל אִשָּׁה
כְּחֶלֶה עִירֻמָּה
בְּתַנְיֻחַת וְנוֹס
שֶׁצֵּיִר מֵאֲטִיס
וְשֶׁל נְתָן זֶה
הַמְתַּבּוֹנֵן עָלֶיהָ
וּמְשׁוֹרֵר לָהּ
מֵתוֹךְ פְּרוֹטֵרֵט
רְשׁוּם בְּמִסְגֵּרֵת
שֶׁהִיא עֵדִין
צְפוּר רֶבֶת יָפִי
לְמֵרוֹת הַזְּמַן שֶׁחָלַף
הַחֶדֶר שְׁלִי
הוא לא מְשָׁלִי
הוא שֶׁל כְּתָמֵי הַדִּיּוֹ
מֵאַרְץ הַשֶּׁמֶשׁ הָעוֹלָה
וְשֶׁל לֹחַ מְמַחֵזֵר
עָלָיו תְּלוּיָה טְבֵּלָה
חֲדָשִׁית בָּהּ
אֲנִי צוֹבֵרֵת
יָמִים אֲבוּדִים

החיים מורכבים. אביבית מודעת לקשיים, לרעשים לתעיות ולחרדות ומעל לכול לצורך להמשיך לעבור, לפעמים להרפות, לשחרר אחיזה ולמשוך הלאה.

לשחרר אחיזה

אֲשַׁמְתִּי. בְּגִדְתִי. גִּזְלִתִּי. דְּבַרְתִּי דְּפִי
עִינֹתִי. הִרְשַׁעְתִּי בְּזִדּוֹן. חִמְסֹתִי.
טְפַלְתִּי שֶׁקָּרָה יַעֲצֵתִי רָע. כְּזָבְתִי הַכּוֹזְבִית.
מְרַדְדִתִּי. נִיאֲצֵתִי סְרָרְתִּי פִּשְׁעֵתִי. הִיתַלְתִּי.
צָרְרְתִּי. הִקְשִׁיתִי עֲרָף. הִרְשַׁעְתִּי. שִׁחַתְתִּי.
תַּעֲבַבְתִּי. תַּעֲיִתִי. תַּעֲתָעְתִּי בְּמוֹלִידֵי
הוֹרַעֲשִׁיתִי. הִרְעַשְׁתִּי רַעֲשִׁים רוֹעֲשִׁים וּמְרַעֲשִׁים.
עֲכָשׂוּ אֲנִי רוֹצֵה לְצַלֵּל אֶל תְּהוֹמוֹת דְּמַמַּת פְּקַעוֹת
הַחֲצָבִים לִינּוֹק מְטֹהָרִים אֶת שְׁלוֹת לֹבֵן פְּלוֹלוֹתֵיהֶם
אֵין מַדּוּעַ בִּינִינוּ אֵין לָמָּה בִּינִינוּ אֵין אֲשַׁמִּים בִּינִינוּ
יֵשׁ רַק כֶּכָּה הַכֹּחוֹת הַבְּלָתִי נִסְבְּלַת שֶׁל אַחִיזָה
אוֹבְסִיבִית הַמְשַׁתְּלֻטָּת עַל שְׁתִּינוּ

דליה רביקוביץ'. דודו פלמה

ואני חוזרת לראשית. פתחנו כזכור ב"אוריינטאלית יפה". כשפניתי לאביבית בהכנה למפגש היא חזרה והדגישה שוב ושוב שהיא נגד הצעקה, נגד ההתרסה הבוטה, החשוב בעיניה הוא ליצור גשר, לחבר, לצמוח ולהצמיח דור חדש ולא לאבד תקווה.

איכה

איכה נפלונו
דוקא הכל התחיל בטוב מאד
צאצאינו הם קשתות בענן לאחר הבולבול
יוצרים פריחות של דור חדש ורענן
ברוחם בנשמתם בנשימתם נוכחים
צמאים לצמיחה ולתקנה שלא תאבד
אבל איך זה שהשד מצליח כל פעם
לשלח גרורות כמו גדול סרטני
אל תתנו לו להרים ראש ולהשמיד
כל חלקה טובה שבנינו
עד כה

אביבית אומרת על עצמה: "כולי גשר" בשיר "הווייה"

הווייה

אינני עוד
התקלה
אינני עוד
סוף
במצולותיי
מתגשמת
הנני
של העולם
כלי גשר

תפילת האדם. אביבית חזק

וממול ניצב דודו פלמה, איש כותב ומעורב - משורר, פרוזאיקן, מחזאי, צייר ומתווה דרך. כידוע כאן לכולם דודו הוא בן אשדות יעקב שחי כיום בכפר הנשיא.

דודו בחר בשירו "דיכרון" כתזכורת וכהקדמה למפגש הזה. אבקש ממנו לקרוא את שירו ולהקדים כמה מלים למרות שהמלים מדברות ועוברות מכוח עצמן.

דיכרון

יום ששני ויכלו השמים
והארץ וכל צבאם,
אמא יושבת על הספה הפקלה
המקסה נילון נגד האבק והילדים
וצופה בסרט הערבי של יום ששני

אמא לא מבינה מילה בערבית,
היא משתחח עם אנשים
שמתו כבר מזמן בסיוטיה
ומטילת עמם בשדרות
האביב של לופלין בקהיר,
עוד מעט האנשים האלה
יהפכו למספרים ויפרחו כעשן
מבעד לארבות משחירות

אמא מתמוגגת מדמעות
שהולכות ומציפות את עיניה
כשהיא צופה בסרט הערבי
בשחר לבן של יום ששני
באשדות יעקב אחר צהריים אחר

והיא בוכה מהזדהות ולב שבור
ומהחם הלוחט כמו כבשן במפרץ הפרסי

על אף שזימנו מפגש צפון-דרום או בלשון אחרת מזרח ואשכנז, לפי התרשמותי למרות שדודו אוהד את מאבקם של המשוררים הזועקים את הקיפוח, הוא מעדיף להרחיק לכת ולסמן שורשים במחוזות אחרים. השירים שבחר מחברים אותו ואותנו בני הארץ הזאת למקורות התרבות והאמונה, למיתוסים קדומים, לראשית האמונה באלים ואלות של עולם עתיק שמהם צמחו שורשי התרבות העברית. לדמויות מן המקרא קין והבל, רחל והתרפים, אברהם ויצחק ובמקביל הנוף המקומי שנשזר ברצף ההיסטורי, בתולדות כובשי הארץ, מאבקה והמלחמות המתנהלות בה לאורך הדורות, השנים וימינו אלה.

לכל אלה יש שם

ורחל לקחה אתה את אל שנקרא אלו
ואשרה שנקראה רבת עתירת ים
ובעל אל הגשמים הסערות והברקים
וטלי בת רב אלת הטל בתו של בעל
ופדרי בת אור אלת הערפל אשתו של בעל
וארצי בת יעבדר אלת העפר
וגפן-ואוגר שליחו הנער של בעל
ועשתרות אלת היפי הפריון והתשוקה
וענת אלת הציד
ושמש אלת השמש מאור האלים בתם של אל ואשרה

ואיה יכלה לצאת לדרך
בלא כל השפיע האלילי המרהיב הזה
הנוצר ועוטף אותה בקסד וברחמים
מאז נולדה בארץ בני קדם

בטבורו של עולם עתיק רוחש
אלים ואלות בהרים וביערות בנהרות
ובגבעות בסלעים, בעצים ובסערות
ובקול הדממה הדקה שביבוא אחריהם

העיסוק במקורות, בדמויות מן המקרא עולה ומתחבר לכאן למציאות העכשווית. כך למשל תיאור המקום הקונקרטי בירושלים בו צעדו אברהם ויצחק בדרכם להר המוריה לעקדה מתואר כפי שהוא כיום בירושלים "באמצע הדרך/ מגן העצמאות לגן הפעמון".

עיר האלוהים

אִיפְשֶׁהוּ בְּאַמְצֵעַ הַדֶּרֶךְ
מִגֵּן הָעֲצֻמָּאוֹת לְגֵן הַפְּעֻמוֹן
לְקַח אֲבָרָהֶם אֶת עֲצֵי הָעֵלֶה
וְשֵׁם עַל יִצְחָק בְּנוֹ,
לְקַח בְּיָדוֹ אֶת הָאִשׁ וְאֶת הַמֵּאֲכָלֶת
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.

וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וַיָּבֹאוּ אֶל הַמְּקוֹם
אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים
וַיִּבְנוּ שָׁם אֲבָרָהֶם אֶת הַמִּזְבֵּחַ
וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֲצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ.

וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִפְּעֵל לְעֲצִים
וַיִּשְׁלַח אֲבָרָהֶם אֶת יָדוֹ
וַיִּקַּח אֶת הַמֵּאֲכָלֶת לְשַׂחֵט אֶת בְּנוֹ
וְלֹא קָרָא אֱלֹהֵי הַמִּלְאָה.

בדידותו של החורש למרחקים ארוכים. דודו פלמה

נושא עקדת יצחק עובר בשירה העברית לכל אורכה ורוחבה. וכך גם בשיריו של דודו פלמה. אצלו המאכלת מונפת לא רק על יצחק, היא מונפת בלשונו "על שני בנים עקודים על הר מוריה אחד" (33).

על צוואר שני בניו של אברהם,
ולכך נוספת עקדת הימים האלה, עקדתו - רציחתו של יצחק רבין:

יצחק נעקד ואף נשחט, בשמך אללי,
בככר שנקראה מלכי ישראל,
בשמך הנורא השבח לאל" מתוך: "אל מלא רחמים" (31).

ובשיר אחר יגאל עמיר
".... יורה דעתו
ביצחק
ושוב יורה בו ושוב
וצוחק". מתוך "יורה דעה" (22)

והוא מסכם " ..על משמעות קיומך יה.
..... עולמנו יכול היה
להיות כמעט מושלם
אלמלא היית קים". "אל מלא רחמים" (31)

(בציטוטים האלה חרגתי מעט מבחירותיו של דודו למפגש).

לא רק דמויות תשתית מן המקורות מתחברים לנוף ולאקטואליה. לאורך שיריו מופיעים איזכורים ליוצרים מן התרבות העולמית: פיקאסו, רנה מגריט ומיכאל אנג'לו.

אצל דודו, כמו אצל אביבית וכמו אצל רבים בארץ הזאת, מלחמת יום כפור היוותה פרק קשה והחיים לאחר מכן הם "חיים אחרי המבול".

גם שדה נושא אתו אסוציאציות של ייאוש וצעקה מקראיות של קין והבל ודם ובהיבט נוסף ישנו גם החיבור לרנה מגריט הצייר הסוריאליסטי. במהותו שדה רגבים נושא קונוטציות שונות מהחזות הנראית לעין. הנוף טעון, השדה טעון העבר וההווה טוענים זה את זה.

"זה לא שדה"

(“זה לא מקטרת” רנה מגריט)

שְׂדֵה הוּא מְקוּם בּו זְכָרו שֶׁל
הָרַע הוֹפֵךְ אוֹתוֹ לְאֶפְשָׁרִי

וַיֹּאמֶר קִין אֶל הָבֶל אָחִיו
וַיְהִי בְהִיּוֹתָם בַּשְּׂדֵה, “אָחִי,
זֶה שְׂדֵה, אִם תִּיטִיב שְׂאֵת
וְאִם לֹא הִשְׁמֵר אָחִי אֶנְכִי.”

יֵשׁ שְׂדֵה אִישׁ יִמְצָא בּו
נִעְרָה וְהִחְזִיק בָּהּ וּמַת
אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּה לְבָדוּ
כִּי בַשְּׂדֵה מְצָאָה צְעָקָה
הַנִּעְרָה אֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ.

יֵשׁ שְׂדֵה אֲנִי לְדוֹדִי
וְעָלִי תִנְשׁוּקָתוֹ, נִצָּא הַשְּׂדֵה
נְלִינָה בְכַפְרִים. “זֶה לֹא שְׂדֵה”
אוֹמֵר רֵנֶה מִגְרִיט וְצוֹחֵק
“זֶה שְׂדֵה שֶׁל שִׁיר הַשִּׁירִים.”

וּבְאֶמְצַע כָּל הַיְאוּשׁ הַזֶּה
פְּרָפְטוּם מוֹבִילָה נְצָחִי -
שְׂדֵה עוֹרֵג אֶל רְגָבָיו הַפְּהִים
רַכִּים נִפְתָּחִים לְאֵט לְקִרְאָת
הַחֹרֵף כְּמוֹ פְּצַע יֶשֶׁן

שְׁנַדְמָה תְּמִיד יִשְׁנוּ שָׁם
לְהִגִּיחַ זוֹכֵר וְחָד כְּסָפִין.

"אלהי מיכאל אנג'לו"

פְּגִשְׁתִּי בּו לְרֵאשׁוֹנָה בְּקִפְלָה הַסִּיסְטִינִית בְּשָׁנַת

1978 בְּמֵאָה הַקּוֹדֶמֶת, לְפָנַי 36 שָׁנִים.

זֶה הָיָה חֲמִשׁ שָׁנִים רְעוּת מְדִי אַחֲרֵי מְלַחֶמֶת יוֹם כְּפוּר וְאַנִּי
צָאֲתִי בְּמִשְׁלַחַת מִטַּעַם עֲצָמִי לְגִלוֹת הַיֵּשׁ חַיִּים אַחֲרֵי הַמִּבּוּל.
רוֹמָא קִבְּלָה אֶת פְּנֵי גְשׁוּמָה וּמְעַרְפֶּלֶת, הַמְּפַלְצוֹת הַמְּשִׁתְּרָגוֹת
בְּמִזְרְקוֹת הָאֶבֶן יִרְקוּ בְּאֲדִישׁוֹת סִילוּנֵי מַיִם בְּאֵוִיר הַקָּר וְהַזֶּה,
בְּפָנִים הַתְּקָרָה הַנִּהְדָּרָה נִפְרָשָׁה מְעַלִּי כְּחֹפֶת יָקוּם מִסְתַּחֲרֵר, מְבִטִי
שׁוֹטֵט רְצוּא וְשׁוֹב כְּכַדוּר מְסַנְנֵר שֶׁהֵלֵךְ לְאֵבוֹד בְּרוֹלְטָה קוֹסְמִית,
לְפִתַע רְאִיתִי מְעַלִּי אֶת פְּנֵי אֱלֹהֵיו הַמְּשִׁתְּוֹקְקִים לְגַעַת שֶׁל
הַמְּלֶאךָ מִיכָאֵל, וּמְאֹז, מְאֹז אֲנִי לֹא עוֹשֶׂה לִי אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל פְּנֵיו.

(מתוך 'כמו שור בלי ראש', ספר שירים, ראה אור בהוצאת 'פרדס')

”מי שחי כאן נדון ללמוד את סוד השנאה
למרות ובגלל שנצרף באש כבשנים”

זו מסקנה קשה במציאות החיים של הארץ הזאת. הנוף הגלילי הנשקף סביב כפר הנשיא הוא תזכורת תמידית למלחמות ולכובשים השונים לאורכה של ההיסטוריה המקומית. מציאות שאינה מניחה ואינה מרפה עד עצם היום הזה.

ככלות הזכרון

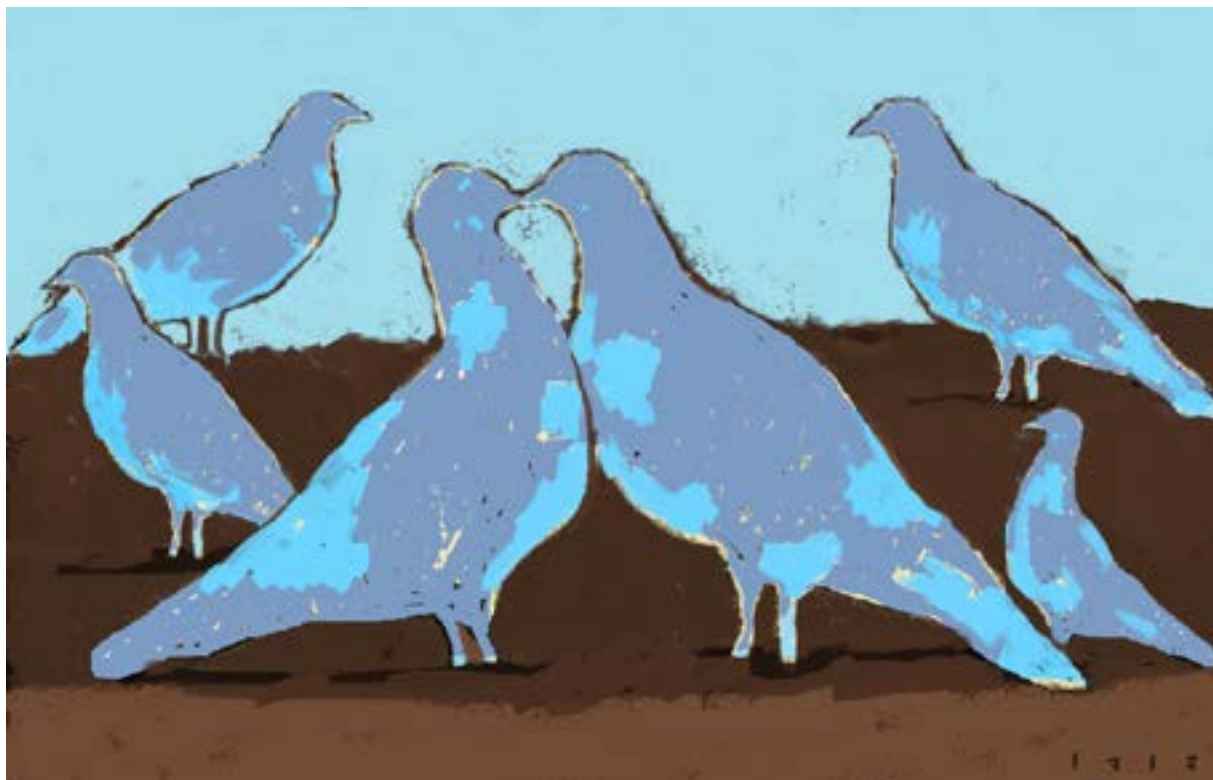
שְׁדוֹת מְצֻהֵיבִים בֵּין גְּלֵי אֲבָנִים שְׁחֹרוֹת
פְּלִגֵי מַיִם זִפְיִים נִגְרִים מְהָרִים עֵתִיקִים
לְהִיּוֹת מְעִינּוֹת נִסְתָּרִים מְפִפִּים לְאֵט
לְתֵהוֹם לֹא הֶרְחַק מִכָּאן, הוֹלְמִים חֲשֵׁשִׁינִים
בְּזָמַן הַשְּׁקוּף, צְלָצוּל קוֹלוֹת מְלַחְמָה
סְלֵאח א-דִין בְּשֶׁלֶל דְּגָלֵי סֶהַר דּוֹרֵס
אֶת מְצַד עֵתְרֵת סְמֵל אַחְרוֹן לְמִמְלַכֶּת
בְּרוּשִׁים שׁוֹרְטֵי בֶּשֶׂר שְׁמֵי הַתְּכֵלֶת
שֶׁל מְלָכוֹת יְרוּשָׁלַיִם וּמְלֻכְיָהּ הַגָּאִים
שֶׁפִּעַם חָלְמוּ כָּאן מְזֻרָח תִּיכּוֹן חֲדָשׁ.

לֹא רְחוֹק מִהַמְּקוֹם שֶׁהָיָה בֵּית קְבָרוֹת
לְחֻלְלֵי אוֹיֵב צָעַד גָּאָה בְּאַבְקַת הַכְּרֶכֶר
הַלָּבֵן גּוֹטְפָרִיד מִבּוֹיּוֹן שֶׁלֹּא רָצָה לְהִמִּיר
אֶת זֶר הַקּוֹצִים בְּכֶתֶר מְלָכוֹת עַד שֶׁהָיָה
גַּם הוּא לְאַבְקַת תַּחַת רְגְלֵיהֶם שֶׁל כּוֹבְשִׁים
שֶׁפָּאוּ וְנִעְלְמוּ בְּתֵהוֹם שְׁאִין מְמַנָּה חֲזָרָה
לְלֹא הֶרְף עָלוּ וְחָרְבוּ מְצוּדוֹת נִשְׁגָּבוֹת
אֲנָשִׁים נוֹלְדוּ וְהָיוּ כְּלֵא הָיוּ מְתָרִיסִים
אֶת אֲרָעִיּוֹת קִיּוּמָם כְּצִלְלֵיהָ הָאֲחֵרוֹן שֶׁל
תְּזַמְרֵת שֶׁתְּנוּיָהּ הַתְּפָאָרוֹ לְכָל רוּחַ.

עֲכָשׂוּ רוּחַ קְלִילָה עוֹלָה מִהַנְּאֵדִי נוֹשָׂאֵת
אֶת נְשִׁימַת הַשְּׁנָאָה שֶׁל צְרִיחַת הֶרְקָטוֹת
לְלָלָה דְקָה וְחֲדָה שֶׁל כָּאֵב הַמְזֻרָח שְׁאִין לוֹ
סוּף בָּא תְּמִיד בְּרִסּוֹק גָּדוֹל וּמְחַרֵּשׁ אֲזַנִּים
מִי שְׁחִי כָּאן נִדוֹן לְלִמּוֹד אֶת סוֹד הַשְּׁנָאָה

לְמָרוֹת וּבְגִלְלֵי שְׁנֻצְרָף בְּאֵשׁ כְּבִשְׁנִים,
שְׁבֵט נוֹדֵד בְּזָמַן, נוֹשָׂא עַל גְּבוֹ הָעֵתִיק
כְּמוֹ אַחְרֵי לַיִל אֶהְבֶּה פְּרָאֵי אֶת שְׁרִיטוֹת הַחֶבֶה
שֶׁל עוֹלָם אֲדִישׁ לְעֶצֶב קִיּוּמוֹ, שְׁרוּצָה כָּל כָּף
סוּף סוּף לְנוּחַ, רַק לְמוֹת כְּשֵׁטְעֵם הַדְּבִשׁ שֶׁל
פְּרוֹת חֲיֵיו נוֹטֵף עַל שְׁפָתָיו הַהוֹלְכוֹת וְכָלוֹת.

(מתוך 'כמו שור בלי ראש', ספר שירים, ראה אור בהוצאת 'פרדס')

יונים. דודו פלמה

עד כאן השירים שדודו בחר למפגש הזה. שירים שמצטרפים לתמונות התערוכה. שירים שכואבים את מציאות החיים בארץ ושל אלה החיים בה. וכמשורר הוא רושם את השורות הבאות:

"ולפעמים היה מי מאתנו אומר נואש
שם קץ לחייו או כותב שיר
או חורש שדה או בונה בית
רק שנאות אפלות נאגרו
במסתרי חומות הלב
ולא יכולנו להביט עוד
איש בעיני רעהו"

(מתוך קטע מהשיר 'בצפיה לברברים' מתוך 'כמו שור בלי ראש',
ספר שירים, ראה אור בהוצאת 'פרדס').

הכתיבה-היצירה היא מפלט, היא טעם הדבש, זו דרך יוצרת ובונה למרות הזעם, למרות השנאה ולמרות מערכות היחסים הקשות שבין אדם לאדם.